

Модул А: Дефиниция, контекст и разбиране на насилието в училище

Част А2: Какво знаем за насилието в училище: изводи от научните изследвания и от практиката

Сигрун К. Ертесваг и Ан Софи Самюелсън
Норвегия

Цели на част А2

- Да се обогати познанието и разбирането на концепцията относно тормоза и насилието в училище
- Да се подобри разбирането на това как да идентифицираме насилническото поведение и да го разграничим от по-малко сериозното, например деструктивното поведение
- Да се запознаем с инцидентите на насилие и тормоз в европейските училища
- Да подобрим нашето разбиране относно характеристиките на извършителите и жертвите на насилие в училище
- Да се запознаем с ролята на новите технологии, използвани при инциденти на насилие в училище

Умения, които фасилитаторът ще развие в тази част

Знание и разбиране относно:

- съвременно разбиране на главните характеристики на извършителите на тормоза и насилието в училище
- сложността на явлението тормоз и насилие в училище
- обхвата и причините за агресивно и предизвикателно поведение
- значимостта на базирания на научни изследвания подход за интервенция

Личните качества и атрибути включват:

- притежаване на добри комуникативни умения
- добро разбиране на сложността на явлението тормоз и насилие
- добро разбиране на стратегиите, които могат да бъдат прилагани
- способности на ефективен инструктор на всички членове на училищната общност

Литература за предварително четене

“Въвеждащ разказ” (виж Приложение1)

Прочетете въведението и доклада на вашата или на някоя съседна на вас страна в:
Smith, P. K. (Ed.). (2003). *Violence in schools. The response in Europe*. London:
RoutledgeFalmer

Обобщение на това какво знаем за насилието в училище

Тормозът и насилието в училище е проблем на много националности. Навсякъде в Европа насилието се превръща в основна тревога на специалистите, които формират образователната политика, както и на професионалистите, които работят в училищата. Една от често дискутираните теми в медиите обхваща зачестилите различни форми на насилие в училище. Тази тема също така привлича и

засилващия се интерес сред изследователите, занимаващи се с проучванията на формите и широкото разпространение на насилието в различни среди-обикновено в училището и сред общността (например Smith, 2003). Нарастващите доказателства сочат негативния ефект на насилието върху развитието на децата и техните ежедневни задължения (вижте различните национални доклади в Smith, 2003). Няма съмнение, че да се живее в условия на несигурност и заплахата от крайно насилие е пагубно за развитието на децата.

Много училища отговориха на проблема чрез въвеждането на стратегии, водещи до превенция и редукция на насилието в училище. Някои от тях отчитат позитивен ефект, но много са с ограничен и недоказан ефект. Поради това е наложително училищата да са наясно с ефективните начини на интервенция и превенция. Първата важна стъпка е да опознаем тормоза и насилието в училището.

Както беше дискутирано в част А1, общата представа за тормоза и насилието в училище е разнородна и обхваща разнообразни инциденти и ситуации. Съприкосновението с насилието в училище е значим проблем за европейските ученици, въпреки че сериозността може да се различава както по честота, така и по отношение на разрушителните последици от него за учениците и / или персонала. Всеки ден ще има сбивания; ученици, удрящи или да ритаци други из цяла Европа. За някои учащи се това е единствен инцидент, който никога не се повтаря и неговите пагубни последици са ограничени. Други могат да бъдат въввлечени в непрекъснато повтарящи се инциденти на тормоз, терор и физическо или психическо малтретиране, продължаващо по-дълго във времето. От време на време ние чуваме за изключително сериозни инциденти в училище, като например вземане в плен на заложници, застреляни или намушкани ученици, които имат фатален край. Да станеш свидетел на насилие и да преживееш заплахата от насилие е също така свързано с твърде висока степен на травмиране (Flannery, Wester, & Singer 2004). За това тормоза и насилието в училище засягат много повече ученици и учители от тези, които са директно свързани с тях.

Целта на тази част е да осигури предварителна информация и контекст, свързани с насилието в училище. Това би помогнало на професионалистите в училище да разберат сложността на проблема, когато трябва да се вземе решение как да се действа в случай, че станат преки свидетели на случаи на насилие. Централна тема в тази част е, че явлението насилие в училище привлича един голям диапазон от политики и действия, които да бъдат използвани в отговор на насилието или заплахата от насилие. С други думи, един спор между двама ученика е един от аспектите на насилието в училище, други аспекти обхващат политиките, които са налице, за да могат възрастните да се справят и да отговорят на този инцидент адекватно. Да знаем как да се справим с тормоза и насилието в училище изисква познания по проблема.

Насилието в училищата и в общността не е вече проблем само на градските училища, а на всяко училище (Garbarino, 1999). Какви са факторите, които карат децата да си взаимодействат чрез все по-нарастващо насилие и антисоциално поведение? Какви са стратегиите, които учителите и училищата могат да използват, за да помогнат на децата-насилници, които растат и се превръщат в младежи-насилници?

Съществуват много възможности, чрез които училищата биха могли да реагират, както срещу насилието, така и срещу други неприемливи форми на поведение и

постъпки от страна на учениците. Някои от тези възможности са описани в Модул Д. Но самото разнообразие на тези опции може да представлява проблем, при опита да бъде разработена една всеобхватна политика на местно ниво по този проблем. Ефективната превенция на насилието и тормоза в училище изисква подробно планиране, включително и документиране ефективността на най-добрите практики и програми, превантивни стратегии и ефективен ответ на всякакво насилие, което би могло да се породи. Тъй като изследванията са непоследователни, дълг на всяко училище е внимателно да прецени кои програми най-добре отговарят на нуждите на ситуацията, възникнала на дадено място, както и да следят ефективността на новите програми за подобряване на сигурността в училище и намаляване на случаите на невъзпитано и поддронващо поведение.

Отговорности на фасилитаторите на тази част:

Вашите задачи в тази част са:

- изпращане на информация до всички участници за това къде и кога ще бъде проведена сесията и детайлите относно източниците за предварителната литературна подготовка
- запознаване с текста от тази част и бележките на фасилитаторите
- планиране сесията така, че да се отговори на нуждите на участниците
- подготовка и осигуряване на всички допълнителни материали и източници по темата
- ръководство на сесията и всички упражнения

Последователност на упражненията от част А2:

Тази част представлява половиндневно обучение, състоящо се от 2.5 часа плюс почивки. Моля, обърнете внимание на това, че тази част се придружава от презентация на Power Point. В настоящия текст се правят уточнения към слайдовете. Този текст от част А2 не е фиксиран ръкопис. Той ще предостави на фасилитатора достатъчен предварителен материал, за да ръководи сесията. Така се предоставя по-голяма гъвкавост и възможност да се разшири при необходимост въвеждащата част. Тази част се състои от две подчасти. Подчаст 1 е въведението, което осигурява знания относно степента и произхода на тормоза и насилието в училище. Подчаст 2 разглежда един училищен пример и упражненията, свързани с него.

Подчаст 1

Упражнение 1 Лекция: Какво знаем ние? (20 минути)

Начин на действие

Целта е текста, който следва, да може да служи като допълнителен материал към слайдовете на презентацията на Power Point.

Слайдове 2 и 3

Тормозът и насилието в училище се разпростират от инциденти, свързани с тормоз (Ertesvåg & Vaaland, 2006; Roland, 1998) и заплахи (Flannery et al., 2004) до такива, където се употребява оръжие, става убийство, стреля се напосоки и се стига до човешки жертви (Barta, 2000). Въпреки, че извършителите на насилие и жертвите са много повече извън училищата, то последните не са имунизирани срещу най-тежките форми на насилие. Докато риска да станеш жертва на убийство в училище е изключително нисък, учениците и учителите не са предпазени от други форми на насилие и заплахи да се превърнат в жертва на тормоз или насилие, което може да бъде почти толкова пагубно, колкото и да са преки жертви на насилие. Тази част ще

обхване главно различните форми на насилие, които всеки учител може да очаква да срещне в своята работа, било то повече, или по-малко всеки ден, както и превенцията, касаеща тези видове насилие.

Как ние възприемаме насилието и тормоза в училище е повлияно от нашата представа за насилието. Сред текстовете за предварителна литературна подготовка има един разказ за това как професионалистите в училище обсъждат едно сбиване между двама ученика и какво трябва да се направи в тази ситуация. Със сигурно е трудно да се дискутира дадена ситуация, без да е налице повече по обем информация. Но дори и при наличието на така наречените факти около ситуацията, ние пак ще сме изправени пред съмнения, базиращи се на нашите собствени мисли относно ситуацията и може да сме на различни мнения как да разрешим проблема. Това се случва отчасти, защото ние всички имаме различни представи относно насилието и различни дефиниции на това, кое е и кое не е насилие. Ние имаме различни чувства към младите хора и различно разбиране как трябва да се отнасяме с тях, а също така и разбираме по различен начин отговорностите, които носят училищата (Виж част А1). В част Б2 ще бъде дискутирана нуждата на училищата да развият споделено мислене относно тормоза и насилието в училище, за да са в състояние да приложат системно и устойчиво промяната. Част Д5 разглежда примера за това, как тази промяна може да започне в едно училище. Но за сега ние ще се спрем на това какви са нашите знания по темата от теорията и научните изследвания.

Поради непрекъснато растящите съобщения за инциденти на тормоз и насилие в училищата, докладвани от професионалистите, работещи в сферата на образованието, медиите и политиците, сега в повечето страни от Европа правителствата наблягат върху необходимостта от създаването на безопасни училища, свободни от насилие. Въведени са множество програми в училищата, като някои от тях отчитат положителни резултати. Но въпреки това много от тях са с ограничена или не дотам доказана ефективност. Тормозът и насилието в училище представляват реална опасност за сигурността на учениците и персонала, като убеждението, че те нарастват и доказаната липса на достатъчно познания за това, какви мерки на противодействие могат да бъдат предприети от страна на училищните педагози, могат само да задълбочат интереса към темата в Европейските училища.

Слайд 4

Налице са съществени вариации по отношение на основното разбиране на насилието в училище. Въпреки, че съществуват различни по обхват статистики, много доклади от различни страни не одобряват липсата на систематизирани данни, събирани мащабно, през по-дълъг период от време. По думите на Смит (Smith, 2003) отчасти проблемът е свързан с дефиницията и липсата на данни за насилието. В допълнение, статистиките за насилието в училище се основават на разнородни методи, най-вече ученически въпросници, но също така и на структурирани интервюта, учителски наблюдения и доклади.

Едно от най-задълбочените проучвания в Европа относно насилието в училище е доклада, представен от Смит (Smith, 2003), изготвен с финансовата помощ по проекти на Европейския Съюз, наречени *Connect*. Всички страни от Европейския Съюз (по онова време), Норвегия и Исландия, докладват относно ситуацията в техните страни. Участниците в курса на ВИСТА също така са посъветвани да прочетат докладите, касаещи техните собствени страни, или за някоя страна, която

граничи с тяхната, като раздел на тази част. В доклада си Смит изтъква, че повечето страни предоставят известни данни за насилието сред учениците или от страна на ученик към учител, или от учител спрямо ученик, като последните две двойки се срещат по-рядко.

Слайд 5

Насилието в училище е основен световен проблем, който засяга средата на обучение при учащите се и неадекватните статистически данни, касаещи насилието в училище, стимулира разрастването на важни научни изследвания, свързани с явлението, било то насилие или тормоз. Един обширен доклад за насилието в училищата се основава върху данните от проучване, обхващащо 37 нации по света (Akiba, LeTendre, Baker, & Goesling, 2002). В това проучване насилието в училищата е измерено посредством данни на учениците-жертви.

Слайд 6

Когато се погледнат изказванията на ученици, жертва на насилие в европейските страни, в сравнение с други нации, повечето сочат на средно и дори по-ниско от средното равнище на насилие. Но въпреки това съществуват огромни различия в европейските страни. Учениците в Дания съобщават най-нисък процент (7%), в сравнение с учениците във всички други страни, които са станали жертва на насилие в училище поне веднъж по време на предходния месец на проучването. Страни като Швейцария, Белгия, Швеция, Норвегия съобщават за 15% или по-малко. Ирландия и Испания са между страните, които докладват между 15% и 30%; от другата страна на скалата са Румъния и Унгария, където тези цифри са около 65% и 75% от учениците, обявили че са станали жертва на насилие в училище. Не всички европейски страни са обхванати от проучването, например Великобритания не е включена.

Интересен резултат от данните при проучването TIMMS е, че тези проценти не съответстват на и не са обвързани със статистическите данни за общите престъпления при тези 37 националности. Нещо повече, данните за насилие в училището са пряко свързани с някои социални индикатори като абсолютната бедност и възрастовото разпределение, но не и с други като неравностойни приходи или социална интеграция. Размерът на насилието в училище е свързан с променливите параметри на училищната система и резултатът от тези параметри не зависи от социалните параметри.

Какво знаем за насилието и тормоза в училище?

Слайд 7

Понятието тормоз и насилие в училище бе определено и дискутирано в част А1. Ние тук няма да се задълбочаваме в тази дефиниция. Работата, свързана с тормоза и насилието в училище, е тясно свързана с работата с по-малко сериозните поведенчески нарушения като липсата на дисциплина, неподчинението и разкола (част Бб). Тормозът, насилието, дразненето и деструктивното поведение в класната стая са сериозни и взаимосвързани проблеми в европейските училища, както и в останалата част на света. Ученик, чието поведение цели разкол, е задължително насилник. "Училищните клоуни" могат да имат пагубно влияние върху учебния процес, но може и да не карат по никакъв начин учениците или учителите да се страхуват за своята сигурност. Това обаче не означава, че деструктивното поведение

не е свързано с насилието и тормоза в училище (Roland, 1998). Ако деструктивното поведение в клас не бъде овладяно навреме, може в един момент да ескалира и да се стигне до по-сериозни инциденти. Нещо повече, стилът на учителя е свързан със степента на насилието и тормоза в училище (Roland & Galloway, 2002). По този начин по-малко сериозните случаи на насилие чрез техния кумулативен ефект носят риска от сериозен психологичен натиск. Това трябва да се има в предвид, когато се прави оценка на политиките и програмите, съдържащи необходимите мерки. Повечето научни изследователи по темата за тормоза и насилието в училище са на едно мнение относно социалните последици, както и по някои вътрешни аспекти на агресивната ситуация.

Когато се фокусира вниманието върху тормоза и насилието в училището, съществува и една опасност, свързана с образа на учители и административен персонал, които не се интересуват от проблема насилие или не ги е грижа изобщо за учениците. Ежедневно можем да чуем за учители, които са описвани от свои ученици негативно като "мързеливи", "индиферентни" или "не в час". Някои черти разкриват неблагоприятно и несправедливо предубеждение спрямо учителите и административния персонал като цяло; такива по вид описания със сигурност няма да окуражат учителите и административният персонал да подобрят своето професионално развитие. Но въпреки това може би понякога изглежда като че ли учителите и другите професионални служители се намесват с явно нежелание в инцидентите, свързани с насилие или тормоз. Може би това е така не защото те са индиферентни, а поради причина, която един норвежки директор на училище сподели по време на неформално проучване:

"Аз мисля, че някои учители в нашето училище обръщат гръб на инцидентите, свързани с насилие, но това не е защото тях не ги е грижа, а защото не знаят какви действия да предприемат."

Първата стъпка в процеса да научим какво да правим е да получим основна представа за явлението. Сега ще разгледаме някои обобщени разбирания относно тормоза. Налице са също така доказателства, че поне някои от тези проучвания са също така свързани и с насилието като цяло (Akiba et al, 2002)

Какво знаем за жертвите на тормоза?

Слайдове 8 и 9

- Няма ясно разграничени полови разлики, но като цяло момчетата като че ли стават по-чести жертви на насилие отколкото момичетата (например Roland & Galloway, 2002). Обратното пък се твърди в някои други проучвания и страни (например, Ortega, del Rey, & Fernández, 2003).
- Появата на тормоза намалява колкото по-големи стават учениците. Тази тенденция е по-малко застъпена при момчетата, отколкото при момичетата.
- Най-разпространената форма на тормоз е вербалния, както при момчетата така и при момичетата.
- Момчетата са по-често жертва на физическо малтретиране и тормоз, а момичетата са по-често жертви на социална изолация.
- Най-малко 5% от учениците в начален и среден курс са подложени на тормоз поне веднъж седмично, а понякога и по-често в страните по цял свят.

(Въз основа на Roland & Galloway, 2002; Cowie, Jennifer, & Sharp, 2003; Ortega et al., 2003; O'Moore & Minton, 2003)

Какво знаем за извършителите на тормоз?

Слайдове 10 и 11

- Момчетата са по-чести извършители на тормоз отколкото момичетата. Тези полови разлики се увеличават с възрастта.
- Процентът на извършителите на тормоз сред момчетата показва тенденция на растеж с възрастта.
- Процентът на извършителите на насилие сред момчетата е относително стабилен с увеличаване на възрастта. Насилието от страна на момчетата съдържа много повече елементи на физическо малтретиране в сравнение с това, извършвано от момичета, които пък от своя страна използват социалната изолация.
- Както момчетата, така и момичетата използват дразнещи закачки.
- Най-малко 5% от учениците тормозят други веднъж седмично и дори и по-често (различия се наблюдават в различните страни).

(Въз основа на Smith & Sharp, 1994; Everett & Price, 1995; Roland & Galloway, 2002; Ortega et al., 2000)

Тормоз по мобилен телефон - проучвания от Норвегия

Слайдове 12 и 13

В последните години новите технологии допринасят за възникването на една нова форма на тормоз. Роланд (Roland, 2002) и Ауестади и Роланд (Auestad and Roland, 2005) са проучили тормоза по мобилен телефон сред представителна група ученици от училища в Норвегия.

- Около 15% от учащите, използващи мобилни телефони, са били жертви на тормоз
- Повечето от данните за насилниците и за тези, станали жертви на тормоз, са свързани с изпращане на SMS-и, отколкото с обаждания
- Повече момчета, отколкото момичета са жертви на сериозен тормоз по мобилни телефони
- Да си жертва на тормоз по мобилен телефон не е свързано с това в кой клас си
- Повече ученици в по-горните класове притежават мобилни телефони, затова и този проблем нараства с възрастта на учениците
- От 2001-2004 г. се наблюдава спад (около 50%) сред най-сериозните форми на тормоз, както и при по-леките случаи на тормоз. Но при по-леките случаи тази тенденция се забелязва в по-малка степен.
- Напоследък снимането с камери от мобилен телефон се превръща в проблем. 4.5 % от момчетата и 2.2% от момичетата признават, че са снимали други ученици в съблекалните веднъж или повече от един път.

Да обобщим:

Какво знаем за насилието в училище?

Слайдове 14 и 15

- Насилието в училище, както и всяко друго насилие, не би могло да се обясни просто, само с една причина, а е комплексно и многообразно детерминирано
- Образователната литература изключително ясно обяснява, че превенцията на насилието и подобряването на условията на училищната система вървят ръка за ръка, въпреки че все още е налице нежелание да се дискутират много от чувствителните теми, свързани с тормоза и насилието в училище (Midthassel & Ertesvåg, 2006)
- Насилието в училище не се ограничава в рамките на една държава. То има интернационален обхват (Akiba et al., 2002; Smith, 2003)
- В много страни са проведени важни проучвания през последните 25 години (Smith, 2003)
- Тормозът е главен компонент на насилието, но въпреки всичко, той все още не е добре проучен и разбран като явление в европейските страни, но ние постоянно обогатяваме нашите знания.

Как ние разбираме насилието и тормоза в училище отчасти зависи от това какъв е нашия теоретичен подход. Съществуват многобройни теоретични подходи към насилието в училище. Ние се спряхме на екологичния подход, който добре подхожда на сложните аспекти на тормоза и насилието в училище. Био-екологичния подход на Бронфенбренер (Bronfenbrenner, 1979, 1995; Bronfenbrenner & Morris 1998) предлага рамка, която интегрира различните фактори, свързани с насилието в училище. В тази рамка ние можем да опишем насилието и тормоза като вътрешно взаимодействие на няколко релевантни под-системи (например ученик, семейство, училище и квартал). Тази форма на излагане на екологичната теория може да бъде обяснена като теория на взаимодействието, която се опитва да осмисли човешкото поведение, като “дует”(диалог) между индивидуалните личностни, биологични и психологически особености и променящите се в контекста и средата характеристики, както социални, така и физически. Това обкръжение може да включи и други човешки същества, които участват в дадената ситуация (други ученици, учители), както и да обхваща и физическата среда (класа, училището и училищната структура). Колкото и очевидно да изглежда всичко това, много от интервенциите за предотвратяване или редуциране на насилието и тормоза в училище пропускат многопластовата същност на явлението, като фокусират вниманието или само върху учениците, или само върху училището като организация. Интервенциите ще бъдат по-сполучливи, ако адресират насилието и тормоза в училище както на индивидуално ниво, така и на ниво клас или училище.

Факторите, свързани с насилието в училището, се разпростират от тези, засягащи индивидуално ученика, до тези, които ние определяме като социални фактори – училищната организация, квартала, където се намира училището, особеностите на семейната среда на ученика, включително и тяхната култура и държавата, в която живеят. Тези фактори следват много нива в йерархията – отделните ученици в техните класове, класовете в училищата, училищата в квартала, общностите в обществата и културните среди (Duncan & Raudenbush, 1999; Lee, 2000). Един важен въпрос, който засяга насилието в училище, е до каква степен всеки един от тези екологични фактори влияе за превръщане на учениците в жертви по училищните площадки и в каква степен те влияят на превенцията и намаляването на насилието и тормоза в училище.

Съществуват много препоръки от страна на училища и училищни психолози как да се подходи към проблема, свързан с насилието и тормоза в училище, базиращи се

на практиката и на научните изследвания. Ще се спрем на някои от тях по-късно в този курс. Засега ще разгледаме някои препоръки за работа на ниво училищен район, основани на този теоретичен подход (виж също така и част Г3).

Районната училищна администрация има уникалната възможност да инициира съвместни подходи за интервенция, насочени към превенция и редукция на инцидентите на насилие и тормоз в училище, като за тази цел включва различни училища от даден квартал. Може да бъде сформирана една пилотна група, която да служи като орган, насочващ училищата при осъществяване на тази програма. Като такъв пример може да послужи местното училищно настоятелство на Осло, което в сътрудничество с Центъра за проучване на поведението на Университета в Ставангер инициираха всеобхватна програма, включваща 30 основни, средни и комбинирани училища в програмата, наречена Connect OSLO, която се явява продължение на норвежкия клон на Европейския проект Connect UK001.

Местното училищно настоятелство в град Осло отговаряше за администрирането на проекта и изигра важна роля при промотирането на непримиримост към насилието в училищата (Ertesvåg & Vaaland, 2006).

За да може един училищен район да избере своя идеен модел на поведение и да бъде в състояние да подреди приоритетно компонентите на една достъпна програма за превенция и интервенция на насилието, може би ще бъде полезно да се изработи схема за действие, която да направлява планирането и приложението на инициативата. Тези процедури трябва да се основават на теорията и научните изследвания на нововъведенията и да бъдат пригодени към условията в съответната държава, където ще се използват (в норвежки контекст има разработено ръководство за приложението на интервенциите в Ertesvåg, 2001, 2002). Относителната полезност на такъв един план се явява функция от неговата възможност да организира усилията в едно русло, което ще внесе ред в процеса и разбиране сред участниците.

Ще се върнем към ролята на местната училищната администрация при прилагането на програмите за превенция и интервенция в част Б2.

Част 2: Общочулищен подход към насилието и тормоза в училище

Бележка към фасилитатора: Част 2 съдържа 3 упражнения, които фокусират вниманието на ниво класна стая, училище и индивид. Въпреки, че може да изглежда естествено да се започне от ниво училище или индивид, първата дейност (Упражнение 2) обхваща ниво класна стая. Често, но не винаги, насилническото поведение се случва и/или има последствия, засягащи класната стая. Въпреки, че са необходими и действия на ниво индивид и училище, нивото класна стая се явява основно при определяне, превенция и предприемане на действия срещу насилието в училище и поради това ще се спрем първо на него. Упражнения 3 и 4 са фокусирани върху видовете поведения, тормоза и насилието, които всички учители трябва да са подготвени да очакват. Допълнително се набляга и върху превенцията, както и върху намаляването на такива инциденти.

Упражнение 2: Ниво класна стая (30 минути)

Цел

- Да помислим върху това как интерпретираме и разбираме тормоза и насилието в училище
- Да осигурим възможността да осмислим, че може да разбираме същността на насилието и тормоза по различни начини, т.е. основани на професионалната

позиция, образованието и представите, които имаме относно живота като цяло

- Да сме в състояние да идентифицираме различните видове проблемно поведение в контекста на класната стая и да разграничаваме насилническото поведение от това, целящо само да внесе разкол
- Да помислим върху стила на учителя, като част от превенцията и свеждането до минимум на тормоза в училище

Материали

Помощно средство 1 *Класната стая*

Помощно средство 4 *Предложения за систематизирани мерки*

Начин на действие

Прочетете разказа, описан в Помощно средство 1 *Класната стая*. Дискутирайте по групи от около 5 души следните въпроси:

- *Какво представлява поведението, целящо насилие и кое поведение може да се счита за подривно, така както е описано, разисквано или се случва в тази класна стая ?*
- *Какви са проблемите, свързани с превенцията и редуцирането на инцидентите на тормоз и насилие в тази класна стая?*
- *Какви мерки ще приложите вие на ниво класна стая? (Виж Помощно средство 4)*

Упражнение 3: Ниво училище (30 минути)

Цел

- Да се осигури възможност да се помисли върху необходимостта от споделено разбиране на насилието и тормоза в училище
- Да се разберат възможните причини за разнородните възгледи на различните участници относно насилието и тормоза в училище

Материали

Помощно средство 2 *Училището*

Помощно средство 4 *Предложения за систематизирани мерки*

Начин на действие

Прочетете индивидуално разказа, описан в Помощно средство 2 *Училището*. Дискутирайте в групите от упражнение 1 следните въпроси:

- *Защо е необходимо споделено разбиране от страна на служителите в училище и родителите за това, какво поведение да очакваме от учениците?*
- *Как могат да работят училищата за създаването на споделено разбиране на насилието и тормоза в училище?*
- *Какви мерки бихте въвели вие, за да създадете общо разбиране за насилието и тормоза в училище (виж Помощно средство 4 Предложения за систематизирани мерки*

Упражнение 4: Общочилищен подход (40 минути)

Цел

- Да сме в състояние да разберем каква намеса е необходима на ниво индивид, клас и училище
- Да можем да идентифицираме проблемните области и да вземем решение относно възможните мерки за действие

Материали

Помощно средство 3 Джон

Начин на действие

По групи (остават същите, както и преди) и въз основа на цялостната информация, след запознаване с помощните средства 1, 2, 3, дискутирайте следните въпроси. Наблегнете на ниво индивид и дискутирайте взаимната връзка между трите нива. Мерките за действие, ако имат една и съща цел, взаимно ще се допълнят и ще се окажат по-силни и ефективни.

-Какви мерки за действие ще предприемете на ниво класна стая, училище и индивид?

-Кой отговаря за приложението на тези мерки?

-Кои са целевите групи, с които вие работите?

-Има ли някакво специално обстоятелство, за което да се погрижите?

-Колко дълго бихте работили, преди да дадете своята преценка?

Упражнение 5: Анализ на резултата (30 минути)

В края на обсъжданията би могло да се направи една пленарна дискусия за това как най-добре да се реагира на проблемите, представени в упражнения 2,3,4. Това ще се яви и възможност да се споделят различни възгледи и мерки на всичките 3 нива, обхващащи насилието и тормоза в училище. Фасилитаторът обобщава резултатите от упражненията, като извлича примерите, които възникват в работата на групата и в пленарната сесия и прави съпоставка с теоретичните проблеми, повдигнати в предварителния литературен текст и обобщението.

Накрая, фасилитаторът трябва да осигури време на участниците да задават въпроси или да направят изказвания относно презентацията на PowerPoint и резултатите от различните упражнения.

Приложение 1 Въвеждащ разказ

При срещи учители, училищни лидери и психолози обсъждат инцидент, който се е случил в едно основно училище. Две момчета, Джон и Брайън, са се сбили по време на училищната екскурзия и въпреки, че никой не е пострадал и двете момчета са си разменили юмруци. Брайън е отличен ученик, за пример и много добър спортист. Джон не се представя добре академично и неговия класен е помолил училищния психолог да направи оценка на поведението му в клас, поради неговото неприлично държание. След побоя Джон твърди, че другият ученик го е обиждал и преди. Брайън заявява, че никога не е говорил с Джон, а камо ли да го е обиждал.

При дискусии относно инцидента групата професионалисти повдигат важни въпроси, касаещи насилието при подрастващите и как да се реагира срещу него в училищата. Един от учителите настоява Джон да бъде наказан за това, че е

започнал боя, а друг настоява и двамата ученика да бъдат изключени за нарушения срещу политиката на училището за нулева толерантност към насилието. Един учител настоява момчетата да обсъдят със своите съученици постъпката и да положат обществено полезен труд, но не и да бъдат изключени. Друг учител смята, че и двамата трябва да бъдат задържани и обвинени в “нарушаване на мира”. Този учител, който предлага учениците да обсъдят случая със своите връстници и да положат обществено полезен труд, се основава на чувството си, че на Джон трябва да му бъде даден втори шанс, тъй като той се намира в неизгодно положение, има и академични проблеми, но друг учител реагира, че момчето никога няма да “научи урока си”, ако се “измъкне от ситуацията”. Някои учители искат да разберат дали Брайън не е провокирал Джон. Един учител е на мнение да пренебрегне напълно ситуацията, казвайки, че това е само едно безобидно спречкване между две момчета.

Нашето собствено възприятие за инцидента е повлияно от разбирането и представите, които имаме относно насилието. Със сигурност наличието на повече информация за инцидента и за момчетата би било само от полза. Но дори и да сме наясно с всички факти около инцидента, ние пак бихме изпитвали съмнения, свързани с нашите собствени възгледи за ситуацията и може да имаме разногласия относно това как тя може да бъде разрешена. Това се случва отчасти, защото ние всички имаме различна представа за насилието, както и различни дефиниции за това какво представлява или не насилието, имаме различно отношение към младите хора и как трябва да се държим с тях, а също така ние разбираме на различни нива отговорностите, които носят учебните заведения. Част А2 има за цел да въведе някои ключови познания у специалистите, за да могат те да обогатят своето разбиране за насилието и тормоза в училище. Предварителният текст за литературна подготовка е насочен да даде допълнителна информация и контекст, свързани с насилието и тормоза в училище. Това ще помогне на читателите да разберат сложните страни на проблема, когато трябва да се вземат решения как да се подходи към насилието и тормоза в тяхното учебно заведение.

References

- Akiba, M., LeTendre, G. K., Baker, D. P., & Goesling, B. (2002). Student victimization: National and school system effects on school violence in 37 nations. *American Educational Research Journal*, 39, 829-853.
- Auestad, G. & Roland, E. (2005). Mobbing og mobiltelefon. [Bullying and mobile phone] *Spesialpedagogikk*, 4, 4-11
- Barta, M. T. (2000). Death in the classroom: Violence in schools. In D. Capuzzi & D. R. Gross (Eds.), *Youth at risk: A prevention resource for counsellors, teachers and parents* (3rd ed., pp. 385-408). Alexandria, VA: American Counselling Association.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development. Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1995). Developmental ecology through space and time: A future perspective. In P. Moen, G. H. Elder, & K. Lüscher (Eds.), *Examining lives in context* (pp. 619-647). Washington, DC: American Psychological Association.
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. A. (1998). The ecology of developmental processes. In R. M. Lerner (Ed), *Handbook of child psychology*, Vol. 1, (5th ed., pp. 993-1028). New York: Wiley.

- Cowie, H., Jennifer, D., & Sharp, S. (2003). School violence in the United Kingdom: Addressing the problem. In P. K. Smith (Ed.), *Violence in schools. The response in Europe* (pp. 265-281). London: RoutledgeFalmer
- Duncan, G. J., & Raudenbush, S. W. (1999). Assessing the effects of context in studies of child and youth development. *Journal of Educational Psychology*, 34, 29-41.
- Ertesvåg, S. K. (2001). *Prosjektorgansiering av lokale utviklingsarbeid – rettleiing for prosjekt i PPT og skule*. [Project management in schools improvement project – a guide for schools and school psychology services]. Trøndelag kompetansesente
- Ertesvåg, S. K. (2002). Prosjekt som arbeidsmetode i SAMTAK.[Project management in SAMTAK] *Spesialpedagogikk*, 6 pp.
- Ertesvåg, S. K. (2003). ConnectOSLO. Centre of Behaviour Research, Stavanger University College.
- Ertesvåg, S., & Bø, I. (in press). Gjensyn med Urie Bronfenbrenner – etter hans "arbeidsdag" på 60 år [Urie Bronfenbrenner revisited – after his 60-years' of work] *Nordisk Pedagogikk*.
- Ertesvåg, S., & Vaaland, G. K. (2006). *Prevention and reduction of behavioural problems in school: A pilot evaluation*. (Manuscript submitted for publication)
- Everett, S. A., & Price, J. H. (1995). Students' perception of violence in the public schools: The MetLife Survey. *Journal of Adolescent Health*, 17, 345-352.
- Flannery, D. J., Wester, K. L., & Singer, M. I. (2004). Impact of exposure to violence in school on child and adolescent mental health and behaviour. *Journal of Community Psychology*, 32, 559-573.
- Garbarino, J. (1999). What children can tell us about living with violence. In M. Sugar (Ed.), *Trauma and adolescence*. Madison, CT: International Universities Press.
- Lee, V. E. (2000). Using hierarchical linear modelling to study social context: The case of school effects. *Educational Psychologist*, 35, 125-141.
- Midthassel, U. V., & Ertesvåg, S. K. (2006). Schools Implementing Zero. The process of implementing an anti-bullying program in six Norwegian compulsory schools. (Manuscript submitted for publication)
- Olweus, D. (1993). *Bullying in schools: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- O'Moore, M., & Minton, S. (2003). Tackling violence in schools: A report from Ireland. In P. K. Smith (Ed.), *Violence in schools. The response in Europe* (pp. 282-297). London: RoutledgeFalmer.
- Ortega, R., del Rey, R., & Fernández, I. (2003). Working together to prevent school violence: The Spanish response. In P. K. Smith (Ed.), *Violence in schools. The response in Europe* (pp. 135-152). London: RoutledgeFalmer.
- Roland, E., (1998). *School influences on bullying*. Unpublished doctoral dissertation, University of Durham, UK.
- Roland, E. (2002). Mobbing gjennom mobiltelefon. [Bullying by mobile phone], *Spesialpedagogikk*, 3, 3-8.
- Roland, E., & Galloway, D. (2002). Classroom influences on bullying. *Educational Research*, 44, 299-312.
- Smith, P. K. (Ed.). (2003). *Violence in schools. The response in Europe*. London: RoutledgeFalmer.
- Smith, P. K., & Sharp, S. (1994). *School bullying: Insights and perspectives*. London: RoutledgeFalmer.

Помощно средство 1 Класната стая

Въведение

Джон е на девет години и е ученик в 4 клас, начален курс. Вие се запознахте с него в текста за предварителна подготовка (Приложение 1). Неговият класен ръководител е докладвал за своите притеснения относно Джон, дължащи се на неговото деструктивно поведение и повтарящи се инциденти, в които той е упражнявал тормоз върху други ученици. Учителят също така информира, че е имало множество повтарящи се инциденти на вербален тормоз от страна на Джон към едно момиче от класа и че Джон изглежда доста “деен” в това отношение. Училищните психолози наблюдават този случай. Предварително проучване разкрива, че този случай не е свързан само с Джон и неговите проблеми. Основавайки се на екологичния подход, са препоръчани мерки на нива клас, училище и индивид. Заедно с мерките на ниво индивид, се предприемат и инициативи на ниво клас, за да се заздравя социалния климат. Като част от тези мерки училищните психолози предприемат наблюдение на класа.

Учениците се завръщат от междучасието. Много е шумно, учениците говорят високо и бутат чинове и столове. Урокът започва с двадесет минутна обедна почивка в класната стая. Докато учениците се хранят, учителят говори за училищната екскурзия и сбиването между двете момчета, Брайън от 5 клас и Джон. Докато учителят говори, някои ученици коментират и учителят им отговаря. Четири момчета си говорят помежду си високо. Те стават от чиновете си и се разхождат из класната стая. Учителят реагира спокойно и не обръща внимание на техните приказки, но прави коментар, че се разхождат из класната стая. Учениците не обръщат внимание. Но след малко се връщат по местата си. Джон седи отпред. Той е много шумен и отправя нагли коментари към учителя си: “Питър (учителят), защо казваш, че...”, “Това беше тъпо, Питър”. Другите момчета репликират Джон: “Ти си тъп, Джон”, “Ти винаги правиш гафове”, “Ти си причината да не ходим повече на екскурзия”. Сега вече класът е свършил с обяда и се кани да работи по английска литература. Джон дърпа пердето така, че слънцето да блести в очите на учителя. Учителят не казва нищо, а само се дърпа встрани. Джон започва да вика на едно момиче: “Кучка, вещица...” Момичето вдига ръка, като иска учителят да ѝ обърне внимание. Минава дълго време, докато той се обърне към нея. Учителят изслушва момичето и тогава моли Джон да спре.

Докато това се случва, учителят кара учениците да изслушат един разказ на касетофона. Когато той отива да сложи касетата се оказва, че я е забравил в учителската стая и трябва да отиде и да я вземе. Когато той се връща, половината от момчетата са излезли, а другата половина се гонят из стаята, крият се зад пердетата или се качват по чиновете. Момичетата кротко си стоят на чиновете. Учителят намира тези ученици, които са излезли, но трябва да поспори с тях, за да ги накара да се върнат, тъй като те му си противопоставят. Джон не комуникира с останалите ученици. Той се е изправил върху чина си и крещи в клас. Най-после учителят събира целия клас и урока може да започне...

Помощно средство 2 Училището

Директорът на училището и класния ръководител са разпитвани от образователните психолози относно ситуацията в училището и в класа на Джон.

Ситуацията в класа на Джон не е изключение. Няколко класове в училището са в същата ситуация, особено що се касае до деструктивното поведение в час.

Директорът е запознат със ситуацията в класа на Джон, тъй като и класният, и родителите са обсъждали проблема с него.

Директорът е участвал в родителско-учителска среща, но като цяло показва малка заинтересованост за прилагането на практическите мерки, които класният е предложил за разрешаване на проблема.

За последната седмица в класа на Джон са се сменили няколко учители. Между тях не съществува голямо взаимодействие. Те не са дискутирали как да се адресира ситуацията с деструктивното поведение на учениците в час, нито пък е имало разговори за процедурите, които биха могли да се използват, за да се справят с инцидентите на тормоз или насилие. Съответно не се е стигнало до консенсус за това, какво поведение те биха очаквали от учениците. Някои от тях мислят, че е приемливо учениците да се разхождат из класната стая по време на час или да ходят до тоалетната без разрешение, а други от учителите мислят, че това не е приемливо и не е добро поведение.

Класният ръководител на класа се е опитвал да си сътрудничи с родителите на родителски срещи. Родителите посещават учебните дейности, но напоследък те се настройват все по-враждебно срещу учителите, директора и училището, тъй като те не се справят с проблемите на класа добре.

Помощно средство 3 Джон

По време на интервюто директорът и класният ръководител съобщават:

Джон има сериозни учебни затруднения, проблеми в поведението и в отношението си към съучениците в училище. Той се затруднява при четенето и математиката. Изостава доста в сравнение с академичното развитие на останалата част от класа. Той непрекъснато се бие с други ученици вътре и извън училището. Джон също така е имал проблеми и в детската градина.

Джон има същите проблеми и извън училище. Училището си обяснява проблемите на момчето с това, че то има проблеми и в семейството. Майката на Джон е пристрастена към наркотиците и Социални грижи са поели патронаж над семейството откакто Джон е бил бебе. Бащата на Джон има стабилна работа и засега се справя относително добре. След като момчето се опита да запали един кош за боклук, училището поиска помощ.

Помощно средство 4 Предложения за систематизирани мерки

Една нагледна презентация на (възможните) цели и мерки към описаните проблеми при общоучилищния подход може да ви помогне да систематизирате индивидуалните мерки (Помощно средство 4 ще бъде доразработено в част Б2).

Цел Ниво класна стая	Мерки	Дата (Извършено от....до)	Целева група	Отговорник	Коментар
Цел Ниво училище	Мерки	Дата (Извършено от....до)	Целева група	Отговорник	Коментар
Пример: Маркирайте ситуацията в училище, имайки предвид деструктивното поведение на ниво класна стая	Да се направи равносметка на сложността на проблема на ниво училище	Януари 15	Тези, които работят в училище	Директорът	Стъпка към общо разбиране на насилието в училище на ниво училище
Цел Ниво отделен ученик	Мерки	Дата (Извършено от....до)	Целева група	Отговорник	Коментар

Модул А: Дефиниция, контекст и
разбиране на насилието в училище
Част А2 Какво знаем за насилието
в училище: изводи от научните изследвания
и от практиката

Уводна лекция

Какво знаем?

- Имаме различни представи за насилието
- Имаме различни дефиниции какво е и какво не е насилие
- Имаме различни чувства спрямо младите хора и как следва да се отнасяме към тях
- Имаме различни разбирания за отговорностите на училището

Какво знаем?

- Споделена философия на училищно ниво
- Безопасно училище без насилие
- Множество реализирани програми

Обхват

- Налице са съществени вариации по отношение на основното разбиране за насилието в училище
- Наличие на разнообразни статистики
- Проблемът с дефиницията и липсата на данни за насилието
- Проектът Connest, финансиран от ЕС (Смит 2003)

Резултати от проучването TIMMS

- Един от най-обширните доклади за насилието в училищата е базиран на резултатите от проучването TIMMS
- Проучено е насилието в училищата на 37 националности по света
- Насилието в училище се измерва преди всичко като виктимизиране от учениците
- Различия между европейските страни

Резултати от проучването TIMMS

Страни	% докладвано насилие
Дания	7%
Швейцария, Белгия, Швеция и Норвегия	15% или по-малко
Ирландия и Испания	15 – 30%
Румъния	65%
Унгария	75%

Какво знаем?

- Ученическият тормоз, насилие, дразнене и деструктивно поведение в класната стая са сериозни и взаимосвързани проблеми в училищата
- Тези взаимосвързани проблеми следва да бъдат взети предвид, когато се оценяват политиките и програмите и се набелязват какви действия да се предприемат
- Първата стъпка е базисното познаване на феномена

Какво знаем за жертвите на тормоза?

- Няма ясно разграничени полови разлики
- Тормозът намалява с порастването на учениците
- Най-честият вид тормоз е вербалният
- Момчетата са по-често жертви на физическо малтретиране и тормоз
- Момичетата са по-често жертви на социална изолация
- Най-малко 5% от учениците в начален и среден курс са подложени на тормоз поне веднъж седмично или дори по-често

Какво знаем за жертвите на тормоза?

Какво знаем за извършителите на тормоз?

- Момчетата са често извършители на тормоз
- Тези полови разлики се увеличават с възрастта
- Процентът на извършителите на тормоз сред момчетата е относително стабилен с увеличаване на възрастта
- Както момчетата, така и момчетата използват дразнещи закачки
- Най-малко 5% от учениците тормозят други веднъж седмично и дори по-често

Какво знаем за извършителите на тормоз?

Тормоз по мобилен телефон

- Около 15 % от учащите, използващи мобилни телефони, са били жертва на тормоз
- Има повече данни за извършителите на тормоз над другите, отколкото за жертвите
- Преди всичко момчетата са жертви на сериозен тормоз
- Проблемът се разраства с възрастта
- Проблемът намалява от 2001 до 2004 г.

Тормоз по мобилен телефон

Какво знаем за насилието в училище?

- То е комплексно и многообразно детерминирано
- Превенция на насилието в училище и подобряване на условията в училище
- Насилието в училище има международни измерения
- Значителни изследвания бяха извършени в последните 25 г.
- Тормозът е главният компонент на училищното насилие, но той не е добре проучен феномен във всички страни от Европа

Какво знаем за насилието в училище?

- Различни теоретични подходи към насилието в училищата
- Екологичен и био-екологичен подход
- Насилието в училище и тормозът се разглеждат като вътрешно взаимодействие на няколко свързани подсистеми
- Интервенциите ще бъдат по-сполучливи, ако адресират насилието и тормоза в училище както на индивидуално ниво, така и на ниво клас или училище